

Πολιτική συμμετοχή των νέων σε οκτώ ευρωπαϊκές χώρες

Βασίλης Παυλόπουλος Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Jan Šerek Masaryk University, Czech Republic
Peter Noak Friedrich-Schiller-University of Jena, Germany
Elvira Ciccognani University of Bologna, Italy

Πολιτική συμμετοχή των νέων σε οκτώ ευρωπαϊκές χώρες

Σε συνεργασία με:

Eric Amnå Örebro University, Sweden

Shakuntala Banaji London School of Economics and Political Science, UK

Veronica Kalmus Tartu Ülikool, Estonia

Isabel Menezes Universidade do Porto, Portugal

Constructing Active Citizenship with European Youth: POLICIES, PRACTICES, CHALLENGES AND SOLUTIONS

- Χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Horizon 2020, GA No 649538, 2015-2018).
- Συνεργασία οκτώ ευρωπαϊκών ιδρυμάτων: Amla Mater Studiorum Università di Bologna (Ιταλία), Örebro University (Σουηδία), Friedrich-Schiller-Universität Jena (Γερμανία), Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ελλάδα), Universidade do Porto (Πορτογαλία), Masaryk University (Τσεχία), London School of Economics and Political Science (Ηνωμένο Βασίλειο), Tartu Ülikool (Εσθονία), Forum Nazionale dei Giovani (Ιταλία).
- Επιχείρησε να μελετήσει τις πολλαπλές μορφές και τα περιεχόμενα της συμμετοχής στα κοινά και στην πολιτική των νέων στις χώρες της ΕΕ, να εντοπίσει τους πολυεπίπεδους (ψυχολογικούς, αναπτυξιακούς, κοινωνικούς) παράγοντες που την ενεργοποιούν και να προτείνει εργαλεία και καλές πρακτικές προς αυτή την κατεύθυνση.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Συμμετοχή στα κοινά και στην πολιτική

- Η **ενεργή πολιτειότητα (active citizenship)** απορρέει από την αντίληψη του πολίτη ως συνειδητού φορέα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στις δημοκρατικές κοινωνίες και συνεπάγεται τη δραστηριοποίηση σε πολιτικές και κοινωνικές δομές διαμόρφωσης απόψεων ή σε άτυπες συλλογικότητες.
- Η **συμμετοχή στα κοινά (civic engagement)** αναφέρεται σε γενικούς τρόπους με τους οποίους οι ενεργοί πολίτες συμμετέχουν στη ζωή της κοινότητας για να βελτιώσουν τις συνθήκες και να διαμορφώσουν το μέλλον της (Adler & Goggin, 2005).
- Η **πολιτική συμμετοχή (political participation)** ενσωματώνει στοχευμένες ενέργειες ή δράσεις των πολιτών με σκοπό να επηρεάσουν τις πολιτικές εξελίξεις σε μια κοινωνία (Teorell et al., 2007).

Συμμετοχή στα κοινά και στην πολιτική

Αντιπροσωπευτική/θεσμοθετημένη

- Ένταξη σε ένα πολιτικό κόμμα
- Επικοινωνία με πολιτικά πρόσωπα
- Δωρεά χρημάτων για την υποστήριξη ενός πολιτικού φορέα

Εκφραστική συμμετοχή online

- Ανάρτηση ειδήσεων ή μουσικής ή video με πολιτειακό ή πολιτικό περιεχόμενο
- Συζήτηση πολιτειακών ή πολιτικών ζητημάτων στο διαδίκτυο

Διαμαρτυρία

- Υπογραφή ενός κειμένου διαμαρτυρίας
- Συμμετοχή σε πορεία ή απεργία

Εκφραστική συμμετοχή

- Φορώντας ένα σύμβολο ή κονκάρδα ή μπλουζάκι με πολιτικό μήνυμα

Οικονομική συμμετοχή

- Μποϊκοτάζ συγκεκριμένων προϊόντων
- Δωρεά χρημάτων για κοινωνικό σκοπό

Κοινοτική συμμετοχή

- Εθελοντισμός
- Εργασία για κοινοτικό/κοινωνικό σκοπό

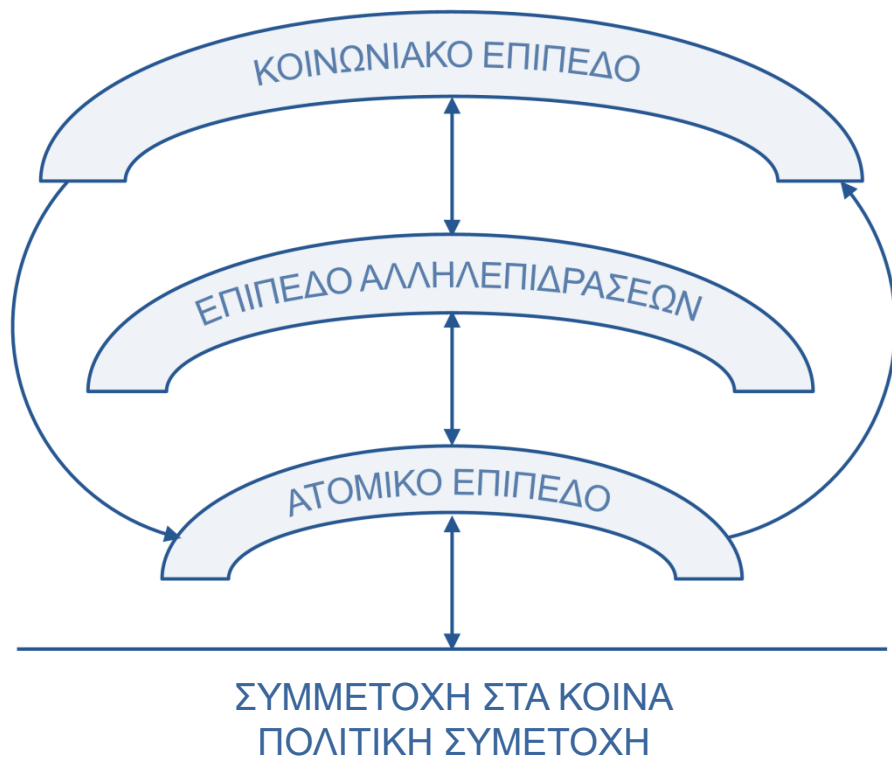
- Κανονιστική vs. μη κανονιστική (ενίοτε παραβατική)

Διομαδικές και ατομικές διαφορές στην πολιτική συμμετοχή των νέων

- Για να κατανοήσουμε τις διαφορές, σε ατομικό όσο και ομαδικό επίπεδο, της πολιτικής συμπεριφοράς των νέων χρειάζεται να λάβουμε υπ' όψιν ορισμένα δεδομένα:
 - Οι νέοι ζουν μέσα σε ιεραρχικά δομημένα, αλληλεξαρτώμενα κοινωνικά πλαίσια. Τα χαρακτηριστικά των περιβαλλόντων αυτών ασκούν σημαντική επίδραση στη συμπεριφορά τους.
 - Οι νέοι είναι αναπτυσσόμενα άτομα. Η πολιτειακή δέσμευση αποτελεί βασικό αναπτυξιακό στόχο της εφηβείας.
 - Οι ατομικές ιδιότητες συμβάλλουν επίσης στον βαθμό και στους τρόπους με τους οποίους οι νέοι θα εμπλακούν στα κοινά και στην πολιτική.

Ένα συνθετικό μοντέλο για την πολιτική συμμετοχή των νέων

πολιτικό σύστημα, πολιτισμική ετερότητα, ΑΕΠ, κατανομή της κοινωνικής ισχύος, δομικά εμπόδια, ανθρώπινα δικαιώματα, στάσεις προς μειονότητες, ΜΜΕ

ενεργή συμμετοχή των νέων στο σχολείο, κινητοποίηση στην κοινότητα, γονικές πρακτικές και πολιτική δέσμευση

προσωπικότητα, κίνητρα, αυτορρύθμιση, πολιτικό ενδιαφέρον και πληροφόρηση, ενδυνάμωση, ατομικό ιστορικό επίτευξης άλλων αναπτυξιακών στόχων

Η πολιτική συμμετοχή των νέων στο κοινωνικο-ιστορικό πλαίσιο

- Για την κατανόηση των διαφορών μεταξύ χωρών χρειάζεται να εξετάσουμε την πολιτική συμμετοχή σε κοινωνικο-ιστορική προοπτική. Μεταξύ άλλων:
 - Οι νέοι Ευρωπαίοι αποτελούν την πρώτη γενιά γηγενών πολιτών της ΕΕ.
 - Μεγαλώνουν σε περίοδο οικονομικής ύφεσης που έχει επηρεάσει σε διαφορετικό βαθμό πολλές ευρωπαϊκές χώρες (UNICEF, 2014), έτσι ώστε ορισμένοι να αναφέρονται σε μία «χαμένη γενιά».
 - Διεθνείς αντικρουόμενες δυνάμεις (π.χ. παγκοσμιοποίηση, εθνικισμός, ευρωσκεπτικισμός, Brexit).
 - Οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης στη μετα-κομμουνιστική εποχή.

Ερευνητικοί στόχοι

Εξετάσαμε:

- Αν το **μέσο επίπεδο** και η **μεταβολή** στην πολιτική συμμετοχή των νέων διαφέρουν ανάλογα με κοινωνικοδημογραφικούς παράγοντες, όπως το φύλο, η ηλικία, το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο.
- Αν και με ποιους τρόπους οι **ατομικοί** και **πλαισιακοί** (σχολείο, οικογένεια, κοινότητα) παράγοντες προβλέπουν το μέσο επίπεδο και τη μεταβολή της πολιτικής συμμετοχής των νέων.
- Αν η **χώρα** αποτελεί ρυθμιστικό παράγοντα στις παραπάνω σχέσεις.
- **Γενική** πολιτική συμμετοχή και **επιμέρους τομείς** πολιτειακής συμμετοχής.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Συμμετέχοντα άτομα

- Συλλογή στοιχείων σε δύο χρονικά σημεία με ενδιάμεσο ένα έτος (2016-2017)
- $N = 9.752$ στην πρώτη μέτρηση. Απώλειες στη δεύτερη μέτρηση: περίπου 50%
- 8 χώρες (CZE, EST, GER, GRE, ITA, POR, SWE, UK)
- Από 860 έως 1.725 συμμετέχοντα άτομα ανά χώρα
- 59% γυναίκες
- Ηλικιακό εύρος: 14-30 ετών ($M = 19,6$ έτη, $SD = 3,48$)
- Δύο ηλικιακές ομάδες: 14-19 και 20-30 ετών
- Μέσο επίπεδο εκπαίδευσης: 3,00 (σε 4/θμια κλίμακα Likert).
- Μέσο οικογενειακό εισόδημα: 3,34 (σε 4/θμια κλίμακα Likert)

Κοινωνικο-οικονομικοί δείκτες των χωρών

	CZE	EST	GER	GRE	ITA	POR	SWE	UK
ΑΕΠ (κατάταξη)	49	115	5	56	12	55	40	9
Ανισότητες (GINI)	25,9	32,7	31,7	36,0	35,4	35,5	29,2	33,2
Ανεργία (15-24 έτη)	7,9	12,1	6,8	43,6	34,7	23,9	17,9	12,1
Εκπαίδευση (PISA)	491	524	508	459	485	497	496	500
Υγεία (% ΑΕΠ)	7,4	6,4	11,3	8,1	9,2	9,5	11,9	9,1
Διαδίκτυο	76,5	87,2	89,6	69,1	61,3	70,4	91,5	94,8
Αστικοποίηση	73,8	68,9	77,3	79,1	70,4	65,2	87,4	83,4
Μετανάστευση	2,3	-0,6	1,5	2,3	3,6	-0,2	5,3	2,5

Πηγές: Παγκόσμια Τράπεζα, ΟΟΣΑ

Μετρήσεις της πολιτικής συμμετοχής

- **Γενική πολιτική συμμετοχή**

18 προτάσεις, 5/θμια κλίμακα Likert, $\alpha = 0,81-0,90$

Δράσεις πολιτικού περιεχομένου στους τελευταίους 12 μήνες

- **Διαδικτυακή συμμετοχή**

3 προτάσεις, 5/θμια κλίμακα Likert, $\alpha = 0,59-0,75$

π.χ. *Ανάρτησες υλικό με πολιτικό περιεχόμενο στο διαδίκτυο*

- **Κοινοτική συμμετοχή**

5 προτάσεις, 5/θμια κλίμακα Likert, $\alpha = 0,69-0,80$

π.χ. *Εργάστηκες εθελοντικά για έναν κοινωνικό σκοπό*

- **Κοινοτικές αξίες**

3 προτάσεις, 5/θμια κλίμακα Likert, $\alpha = 0,74-0,83$

π.χ. *Είναι σημαντικό να βοηθήσω για τη βελτίωση της ζωής στην κοινότητα*

Ατομικοί παράγοντες της συμμετοχής

- **Γενική αυτοαποτελεσματικότητα**

5 προτάσεις, 5/θμια κλίμακα Likert, $\alpha = 0,75-0,86$

π.χ. Όταν αντιμετωπίζω ένα πρόβλημα, μπορώ να βρω αρκετές λύσεις

- **Πολιτική αυτοαποτελεσματικότητα**

7 προτάσεις, 5/θμια κλίμακα Likert, $\alpha = 0,78-0,83$

π.χ. Νομίζω ότι, με κοινή προσπάθεια, οι νέοι μπορούν να αλλάξουν τα πράγματα προς το καλύτερο

- **Ικανοποίηση από τη ζωή**

Μία πρόταση, 5/θμια κλίμακα Likert

Γενικά, πόσο ικανοποιημένος/η είσαι με τη ζωή σου;

Πλαισιακοί παράγοντες της συμμετοχής

- **Οικογενειακό κλίμα**
3 προτ., $\alpha = 0,82-0,90$, π.χ. *Η οικογένειά μου μου δείχνει έμπρακτα ότι με νοιάζεται*
- **Νόρμες πολιτικής συμμετοχής της οικογένειας**
3 προτ., $\alpha = 0,58-0,79$, π.χ. *Η οικογένειά μου το εγκρίνει να είμαι πολιτικά ενεργός*
- **Νόρμες πολιτικής συμμετοχής των φίλων**
3 προτ., $\alpha = 0,57-0,74$, π.χ. *Οι φίλοι μου με ενθαρρύνουν να εμπλακώ κοινωνικά*
- **(Ανοιχτό) σχολικό κλίμα**
6 προτ., $\alpha = 0,74-0,87$, π.χ. *Στο σχολείο μας η γνώμη των μαθητών μετράει*
- **Δέσμευση στην κοινότητα**
4 προτ., $\alpha = 0,67-0,79$, π.χ. *Στη γειτονιά μου υπάρχουν δραστηριότητες για τους νέους*

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Γενική πολιτική συμμετοχή

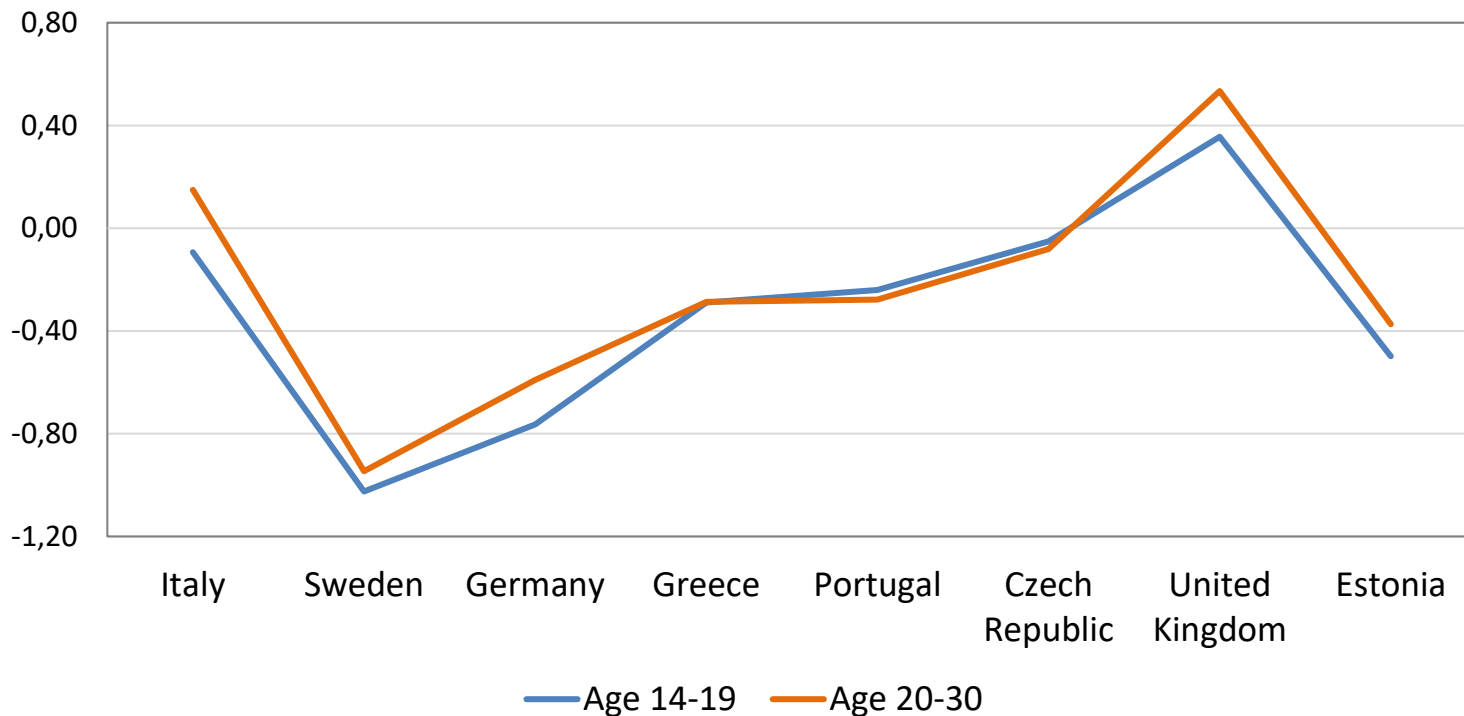
- Σύγκριση των μέσων όρων της γενικής πολιτικής συμμετοχής ως προς τη χώρα, το φύλο, την ηλικιακή ομάδα, το οικογενειακό εισόδημα και την εκπαίδευση των γονέων.
- Σύγκριση της μεταβολής των μέσων όρων πολιτικής συμμετοχής μεταξύ των δύο χρονικών σημείων μέτρησης.
- Στατιστική πρόβλεψη των μέσων όρων και της μεταβολής της γενικής πολιτικής συμμετοχής από ατομικούς παράγοντες (ικανοποίηση από τη ζωή, γενική αυτοαποτελεσματικότητα, πολιτική αυτοαποτελεσματικότητα).
- Έλεγχος του ρυθμιστικού ρόλου της χώρας στη στατιστική πρόβλεψη της γενικής πολιτικής συμμετοχής από τους ατομικούς παράγοντες.

Σύγκριση μέσων όρων της πολιτικής συμμετοχής

- Μεγάλες διαφορές μεταξύ των χωρών ($\eta^2 = 0,23$).
- Ασήμαντες διαφορές μεταξύ των δύο φύλων ($\eta^2 = 0,00$).
- Ασήμαντη αλληλεπίδραση φύλου X χώρας ($\eta^2 = 0,00$).
- Μικρού μεγέθους διαφορές ως προς την ηλικία ($\eta^2 = 0,01$).
- Μικρού μεγέθους αλληλεπίδραση ηλικίας X χώρας ($\eta^2 = .03$): Οι νέοι ενήλικες έτειναν να αναφέρουν υψηλότερο βαθμό πολιτικής συμμετοχής από ό,τι οι έφηβοι, κυρίως σε Ιταλία, Γερμανία και Ηνωμένο Βασίλειο.
- Μικρού μεγέθους διαφορές ως προς το οικογενειακό εισόδημα και το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων σε όλες τις χώρες. Υψηλότερο εισόδημα και επίπεδο εκπαίδευσης πρόβλεψαν μεγαλύτερη πολιτική συμμετοχή.

Μέσοι όροι της πολιτικής συμμετοχής ανά χώρα και ηλικιακή ομάδα

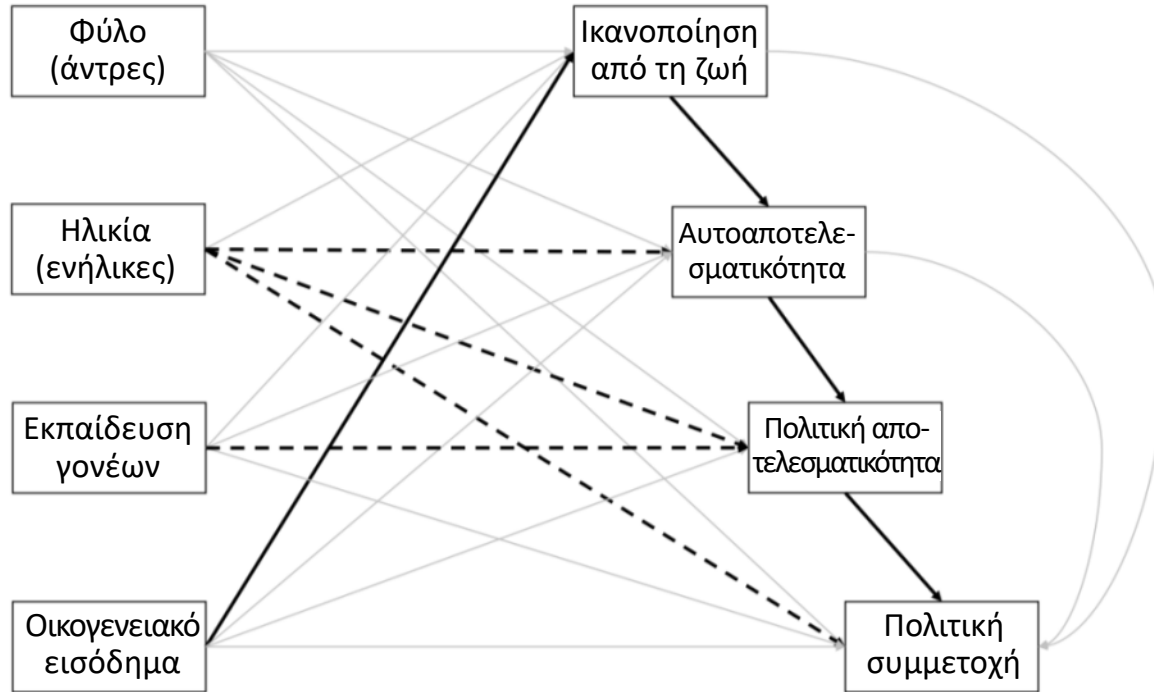

Μεταβολή της πολιτικής συμμετοχής

- Οι μέσοι όροι γενικής πολιτικής συμμετοχής στο επίπεδο της χώρας παρέμειναν πολύ σταθεροί μεταξύ των δύο χρόνων μέτρησης.
- Σε ορισμένες χώρες (Γερμανία και, λιγότερο, Ελλάδα και Ιταλία), οι μέσοι όροι γενικής πολιτικής συμμετοχής παρουσίασαν ελαφρώς πτωτική τάση.
- Η αλληλεπίδραση της ηλικίας και του φύλου με τη μεταβολή της πολιτικής συμμετοχής ήταν στατιστικώς ασήμαντη.

Ατομικοί προβλεπτικοί παράγοντες της πολιτικής συμμετοχής

συμπαγής γραμμή: μέγεθος επίδρασης $> 0,15$ και στατιστικώς σημαντικό σε όλες τις χώρες
διακεκομμένη γραμμή: μέγεθος επίδρασης $> 0,15$ και στατιστικώς σημαντικό σε μερικές χώρες

Ατομικοί προβλεπτικοί παράγοντες της πολιτικής συμμετοχής

- Η επίδραση της ηλικίας διαμεσολαβήθηκε από τον ρυθμιστικό ρόλο της χώρας (στην Ιταλία οι νέοι ενήλικες συμμετείχαν πιο πολύ από τους εφήβους).
- Επιπλέον, η επίδραση της ηλικίας στην πολιτική αποτελεσματικότητα ήταν σημαντική σε Ιταλία και Γερμανία (οι νέοι ενήλικες είχαν υψηλότερη πολιτική αποτελεσματικότητα από τους εφήβους).

Τομείς πολιτικής συμμετοχής

- Σύγκριση των μέσων όρων της διαδικτυακής συμμετοχής, της κοινοτικής συμμετοχής και των κοινοτικών αξιών ως προς τη χώρα και το φύλο.
- Στατιστική πρόβλεψη των μέσων όρων και της μεταβολής της διαδικτυακής συμμετοχής, της κοινοτικής συμμετοχής και των κοινοτικών αξιών από πλαίσιακούς παράγοντες (οικογενειακή στήριξη, νόρμες της οικογένειας, νόρμες των φίλων, σχολικό κλίμα, κοινοτική δέσμευση).
- Έλεγχος του ρυθμιστικού ρόλου της χώρας στη στατιστική πρόβλεψη των τομέων της πολιτικής συμμετοχής από τους παραπάνω πλαίσιακούς παράγοντες.

Τομείς συμμετοχής στα κοινά

- **Διαδικτυακή συμμετοχή**

Σημαντικές διαφορές των μέσων όρων μεταξύ των χωρών ($\eta^2 = 0,13$).

Ασήμαντες διαφορές μεταξύ των δύο φύλων ($\eta^2 = 0,00$).

Μικρή αλλά σημαντική αλληλεπίδραση χώρας X φύλου ($\eta^2 = 0,01$).

- **Κοινοτική συμμετοχή**

Σημαντικές διαφορές των μέσων όρων μεταξύ των χωρών ($\eta^2 = 0,10$).

Οι γυναίκες συμμετείχαν ελαφρώς περισσότερο από τους άντρες ($\eta^2 = 0,01$).

Ασήμαντη αλληλεπίδραση χώρας X φύλου ($\eta^2 = 0,00$).

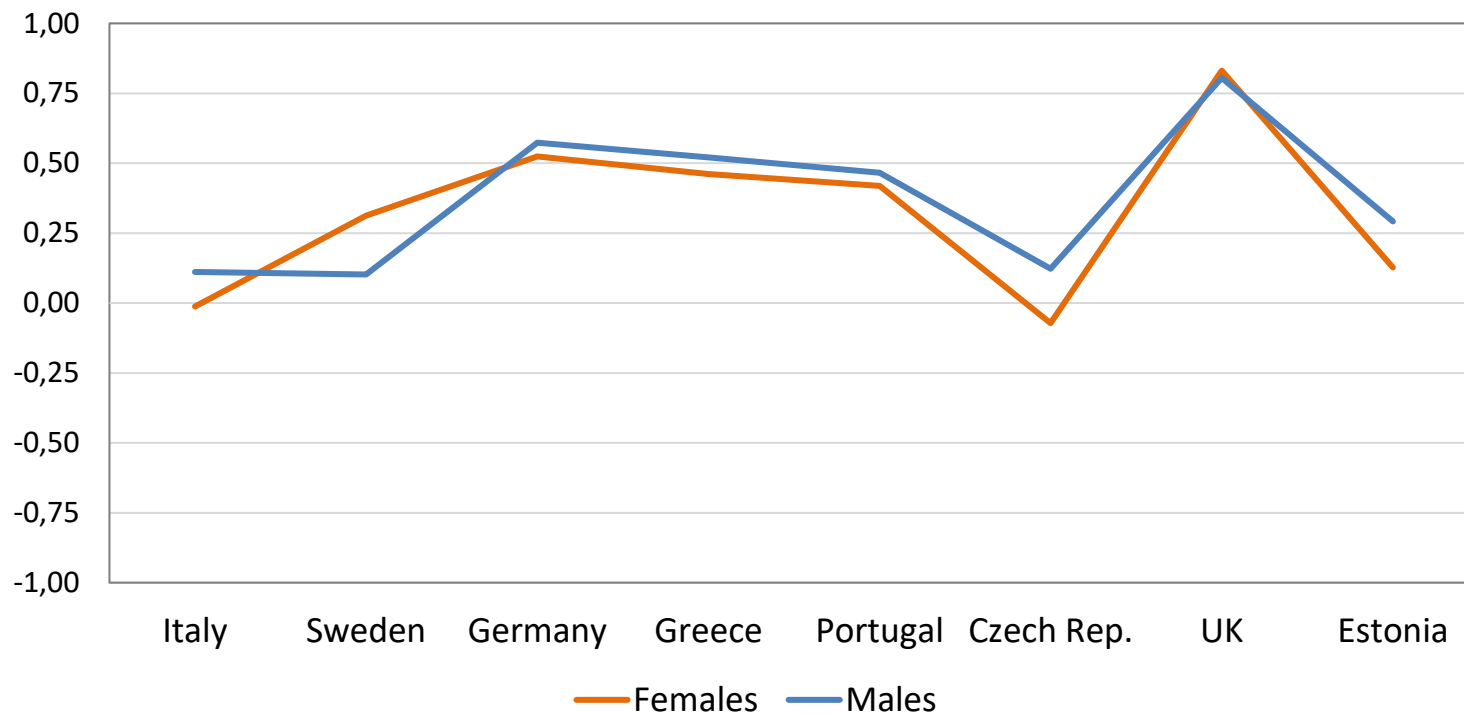
- **Κοινοτικές αξίες**

Σημαντικές διαφορές των μέσων όρων μεταξύ των χωρών ($\eta^2 = 0,14$).

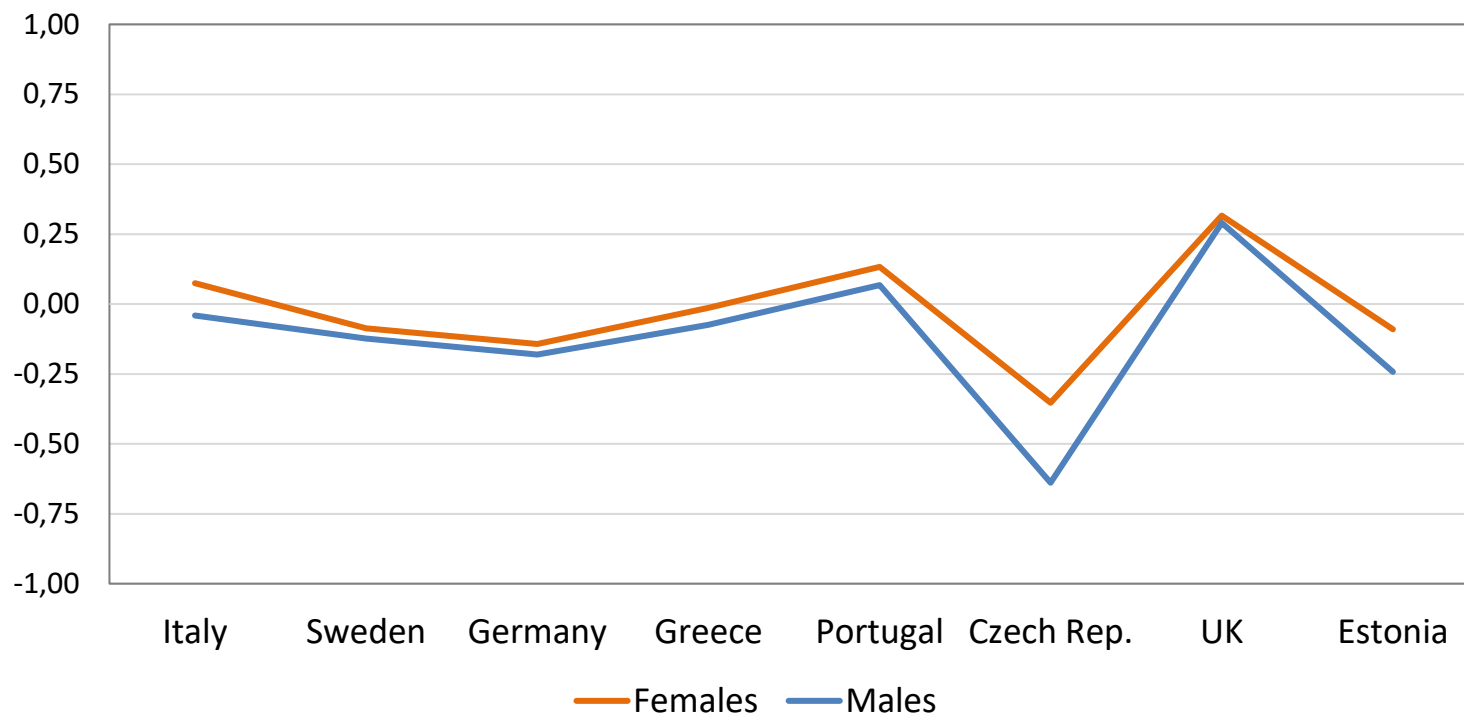
Οι γυναίκες ανέφεραν ελαφρώς ισχυρότερες αξίες από τους άντρες ($\eta^2 = 0,00$).

Ασαφής αλληλεπίδραση χώρας X φύλου ($\eta^2 = 0,01$).

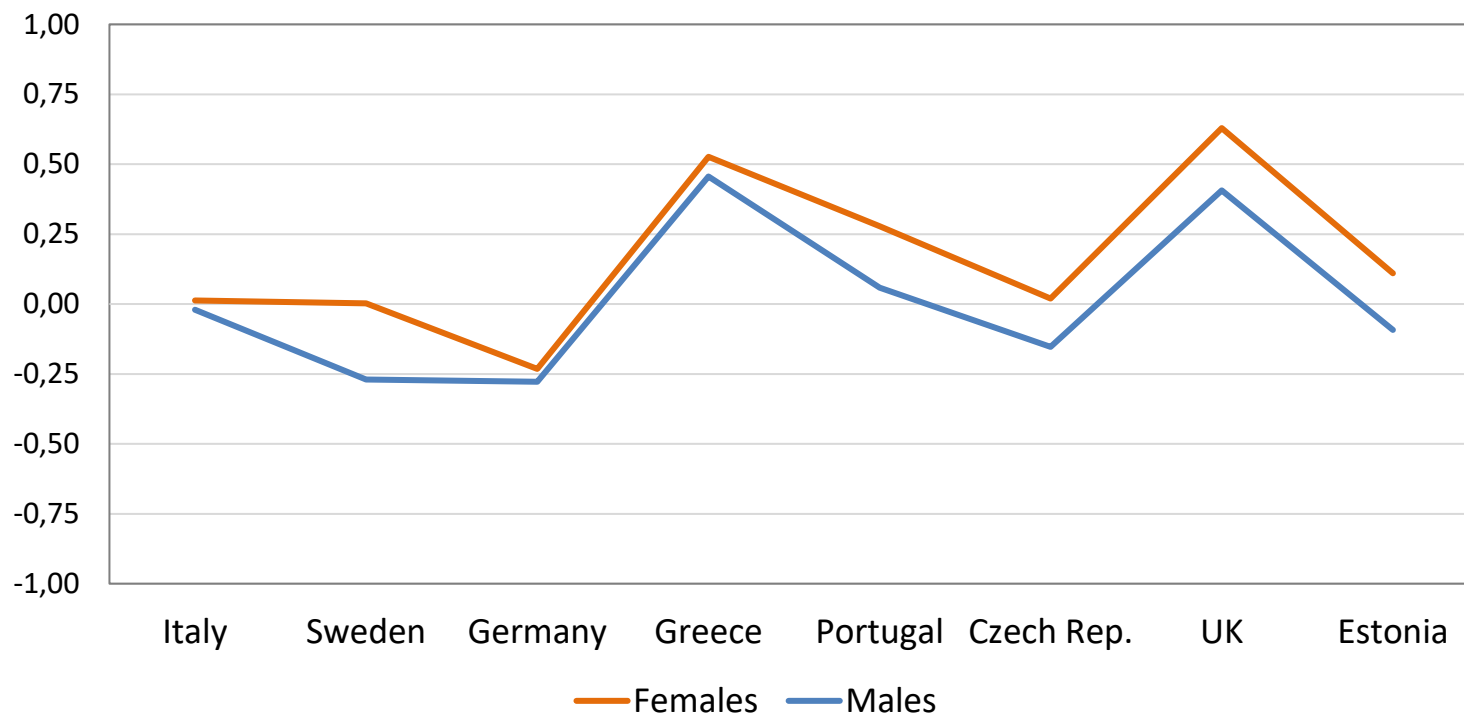
Μέσοι όροι διαδικτυακής συμμετοχής ανά χώρα και φύλο

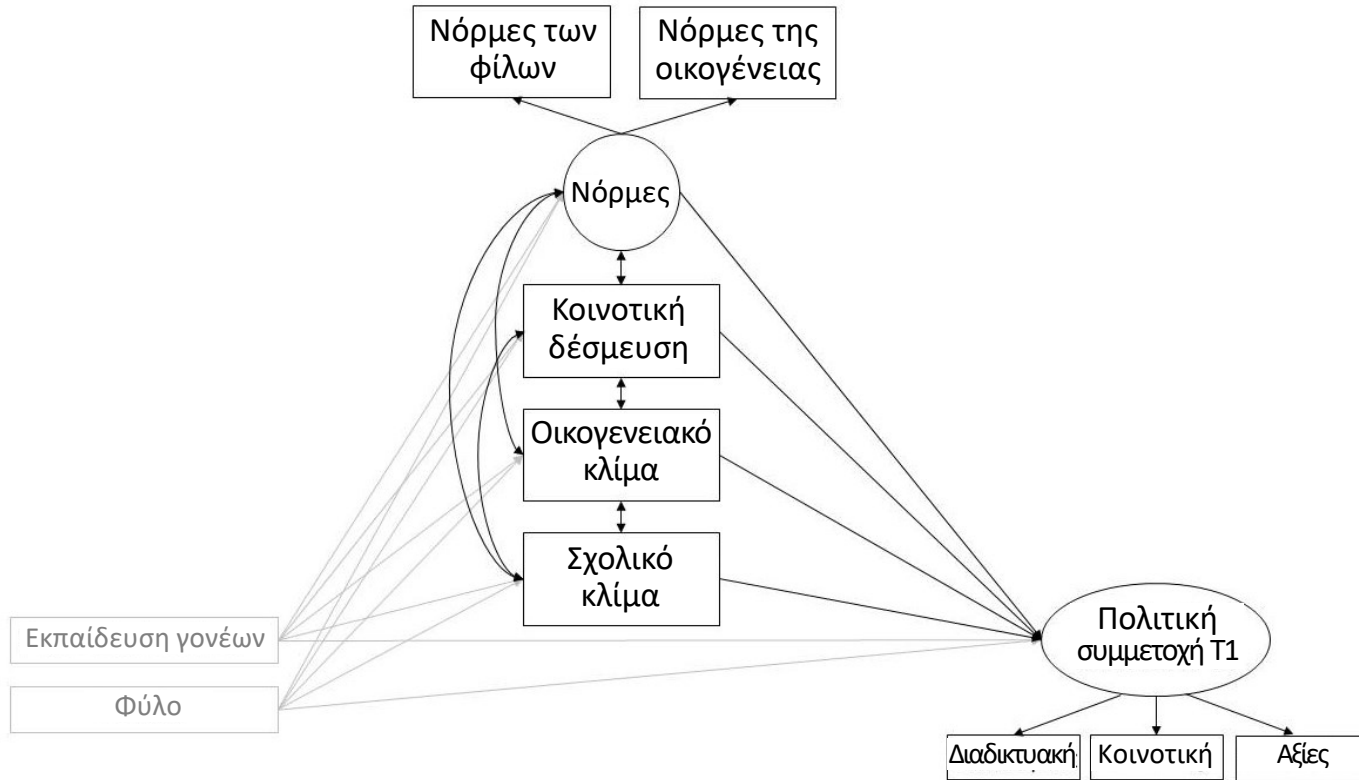
Μέσοι όροι κοινοτικής συμμετοχής ανά χώρα και φύλο

Μέσοι όροι κοινοτικών αξιών ανά χώρα και φύλο

Πλαισιακοί προβλεπτικοί παράγοντες των τομέων πολιτικής συμμετοχής

Πλαισιακοί προβλεπτικοί παράγοντες των τομέων πολιτικής συμμετοχής

	Διαδικτυακή συμμετοχή	Κοινοτική συμμετοχή	Κοινοτικές αξίες
Φύλο (άντρες)	0,09***	-0,12***	-0,10***
Εκπαίδευση γονέων	-0,04*	0,04	-0,06**
Κοινοτική δέσμευση	0,05*	0,11***	0,16***
Σχολικό κλίμα	-0,09***	-0,03	0,09***
Οικογενειακό κλίμα	-0,12***	-0,08**	0,11***
Νόρμες συμμετοχής	0,39***	0,35***	0,25***

Περιορισμένο μοντέλο: Οι μη τυποποιημένοι συντελεστές δεν διαφέρουν μεταξύ των χωρών.
Παρουσιάζονται οι τυποποιημένοι συντελεστές.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ατομικοί προβλεπτικοί παράγοντες της γενικής πολιτικής συμμετοχής

- Το πλαίσιο μετράει!
 - Αξιόλογες διαφορές των μέσων όρων μεταξύ των χωρών: η σημασία της κοινωνικο-ιστορικής διάστασης.
 - Η επίδραση της ηλικίας ήταν εμφανέστερη σε ορισμένες χώρες από ό,τι σε άλλες.
- Αλλά...
 - Η γενική διαδρομή πρόβλεψης –από την προσλαμβανόμενη οικονομική κατάσταση προς την ικανοποίηση από τη ζωή και από εκεί προς τη γενική και την πολιτική αποτελεσματικότητα– ήταν ιδιαίτερα σταθερή μεταξύ των χωρών.

Πλαισιακοί προβλεπτικοί παράγοντες των τομέων πολιτικής συμμετοχής

- Διαφορές των μέσων όρων μεταξύ των χωρών: Η σημασία του ιστορικού πλαισίου – ξανά.
- Δομικές διαφορές στις ευκαιρίες για πολιτική συμμετοχή εντός και εκτός σχολείου (στην κοινότητα).
- Κοινότητες με δημοκρατικές αξίες, δομές υποστήριξης και ανοιχτό σχολικό κλίμα αναπτύσσουν αίσθηση δέσμευσης και προωθούν την πολιτειακή συμμετοχή (Torney-Purta, 2002).
- Οικονομικές ανισότητες μεταξύ και εντός των χωρών. Οι χώρες με πιο έντονες εισοδηματικές ανισότητες έχουν χαμηλότερη εμπιστοσύνη στους θεσμούς και μικρότερη πολιτική συμμετοχή (Uslaner & Brown, 2005).

Πλαισιακοί προβλεπτικοί παράγοντες των τομέων πολιτικής συμμετοχής

- Γονείς και συνομήλικοι συμβάλλουν στην ανάληψη πολιτικών δράσεων μέσα από παρόμοιες διεργασίες, όπως η κοινωνική επιρροή, τα πρότυπα, ο διάλογος και η μεταβίβαση φιλοκοινωνικών αξιών (δικαιοσύνη, ισοτιμία).
- Το ανοιχτό κλίμα στην οικογένεια και στο σχολείο συνδέθηκε με πιο ισχυρές κοινοτικές αξίες, αλλά και με πιο χαμηλή διαδικτυακή και κοινοτική συμμετοχή: εφηβική αντιδραστικότητα ή εφησυχασμός;
- Η μεταβίβαση των πολιτικών αξιών από τους γονείς στα παιδιά δεν οδηγεί κατ' ανάγκη σε κανονιστικές μορφές συμμετοχής, αλλά ενδέχεται να αποτυπώνεται σε εναλλακτικές δράσεις (π.χ. ακτιβισμός).
- Ο ρόλος των συνομηλίκων στην εφηβεία.

Περιορισμοί και προοπτικές

- Μετρήσεις αυτοαναφοράς.
- Ευκαιριακή δειγματοληψία. Επιφυλακτική ερμηνεία των διαφορών μεταξύ χωρών.
- Η κατεύθυνση των επιδράσεων στα συγχρονικά δεδομένα είναι ασαφής.
- Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα; Ανάγκη διαχωρισμού των κινήτρων και των μορφών πολιτικής συμμετοχής. Ίδιοι τύποι δράσης δεν υπονοούν κοινούς στόχους.
- Τι σημαίνει δημοκρατική συμμετοχή; Ποια είναι τα όριά της; Πώς συνδέεται με τη ριζοσπαστικοποίηση και τον εξτρεμισμό;
- Πέρα από την ενεργητική και την παθητική συμμετοχή: «Πολίτες σε αναμονή» (Amnå & Ekman, 2014).

